

René Levínský

dramatik a matematik

Proč v Německu, kde pracoval jako vědec, nemusel díky svému příjmení čekat u lékaře a jak by teorie her mohla přispět k porážce Miloše Zemana ve volbách.

➔ Vladimír Ševela   ■ Lukáš Bíba

Národní divadlo od listopadu 2016 uvádí jeho hru z vědeckého prostředí s názvem *Dotkni se vesmíru* a pokračuj s Davidem Matáskem v hlavní roli. René Levínský působil 16 let jako matematik a ekonom v Německu, mimo jiné v Ústavu Maxe Plancka v Jeně. Loni přestoupil do pražského CERGE. Od konce 80. let psal divadelní hry pod originálními pseudonymy: Helmut Kuhl, Samuel Königgratz či Leo Egerstein. V programu *Nové scény* se v jeho životopise uvádí, že se narodil Evě Oelsnitzové a Andreasi Bandovi v saské Olešnici nad Halštrovem jako Pravoslav Oelsnitz. Po smrti otce se odstěhovali do východočeské vsi Levínská Olešnice, kde mu matka změnila jeho „germánsky znějící příjmení“ na Levínský a později křestní jméno Pravoslav na René, když byla zasažena četbou knižní série *Jalna*, rodinné ságy irských přistěhovalců do Kanady.

To zní jako mystifikace a asi je, ne?

To je taková hra.

Co je tedy z toho pravda a co je vymyšlené? Kde jste se narodil a jak se vlastně jmenujete?

Narodil jsem se v Hradci Králové a jmenuji se René Levínský.

Jak jste se jmenoval, když jste se narodil? Stejně. Devadesát devět procent Levínských, tedy spíše Levínských, ve světě má příjmení odvozené od Léviho. A pak je ještě malá skupina nežidovských Levínských, a to jsme my, Levínští z východních Čech.

Levínští s dlouhým „i“.

Jasně. Tak se mezi sebou poznáme. Výhoda je v tom, že ti s krátkým „i“ nás naopak berou za svoje. Vlastně jsme taková tajná minorita v minoritě. Dalo by se říct spiklenci s dlouhým „i“.

A existuje nějaká Levínská Olešnice?

Samozřejmě, to je tam u nás ve východních Čechách.

Vy matete návštěvníky divadel už delší dobu také tím, že jednotlivé hry uvádíte pod různými pseudonymy: Samuel Königgratz, Leo Egerstein, Helmut Kuhl. Teprve pod svou poslední hrou jste podepsán jako René Levínský. Proč si tím, že →

René Levínský (46)

*Po 16 letech působení v Německu, kde přednášel na univerzitě ve Freiburgu a poté pracoval jako zástupce ředitele oddělení Ekonomie strategických vztahů v Ústavu Maxe Plancka v Jeně, se loni vrátil do Česka. Absolvent ČVUT (vystudoval teoretickou fyziku s diplomovou prací O nekomutativním diferenciativním počtu a kvantové grupě GL_J(2)) a postgraduálního studia v CERGE UK (disertace *On the Power in Decision Making*) se nyní stal zaměstnancem právě Centra pro ekonomický výzkum a doktorské studium. V roce 1988 založil divadelní soubor *Nejhodnější medvědici* a píše hry, které – kromě té poslední (*Dotkni se vesmíru* a pokračuj) – uváděl pod pseudonymy. Například Samuel Königgratz je podepsán pod *Ještě žiju s plácačkou*, věšákem a čepicí a Helmut Kuhl pod kusem *Harila*. Obě hry byly zfilmovány Pavlem Göblem.*

↑ Inscenace hry Reného Levinského *Dotkni se vesmíru* a pokračuj na Nové scéně Národního divadla v Praze

Zatímco normální autoři používají pseudonym, já jsem použil vlastní jméno a tvrdím, že je pseudonym.

Foto: Petr Neubert/Národní divadlo

neustále měníte pseudonymy, komplikujete cestu k popularitě?

Mně nejde o sebeprosazení... Pseudonym vymyslím podle konkrétní hry, aby se k ní pěkně hodil. A u té pro Novou scénu jsem musel nahlásit jméno autora před tím, než byla hra napsaná. Takže mi nezbylo než nahlásit svoje vlastní jméno, tak alespoň tvrdím, že to vlastní jméno není vlastní. Zatímco normální autoři používají pseudonym, já jsem použil vlastní jméno a tvrdím, že je pseudonym. To je tak trochu pseudonym na druhou. Ale já si myslím, že lidé nechodí do divadla na autora, ale protože tam hraje nějaký herec. Takže je vlastně jedno, kdo to napíše. Režiséři v téhle zemi mě znají, a když chtějí napsat hru, vědí, jak mě najdou. Víc nepotřebuji. Není potřeba strkat sám sebe dopředu.

A vaše hra *Dotkni se vesmíru* a pokračuj vznikla tak, že za vámi přišli z Národního divadla, že by od vás něco chtěli?

Přesně tak. Dramaturgie Národního divadla přišla s nápadem, abych napsal hru pro Jana Friče. Ten mě hned na první schůzce požádal, aby „tam bylo trochu vědy a trochu ezoteriky“. Vysvětloval mi to třeba na příkladu vysoušeče zdi, který si člověk koupí domů, protože je k němu manuál psaný vědeckou řečí, ale je to vlastně jen krabice, v níž nic není. Chtěl jsem, aby povídal dál, a on vyprávěl, že když mu bylo osm let, dostal svůj první počítač a v návodu stálo „press space to continue“. Protože tehdy neuměl anglicky, vzal si slovník a přeložil si to jako „dotkni se vesmíru a pokračuj“. Tak seděl před tím

počítačem a mával rukama do prostoru, ale nic se nedělo.

To vás obdivují, jestli jste už v téhle chvíli začínal tušit, o čem ta hra bude.

Já nemám vůbec žádné divadelní vzdělání. Všechno, co vím, je z knihy Jak nepsat divadelní hru od Waltera Kerra. Ten píše, že nejhorší je vědět dopředu, o čem chce člověk napsat a co chce říct, že pak je to totální průšvih „a la these“ a že je potřeba vycházet z nějaké situace, ze záblesku, z dojmu.

Jednou z inspirací té hry je prý výzkum poněkud excentrického matematika. Čím vás zaujal?

Je taková fascinující postava, žijící člověk, který se jmenuje Ilja Rips, což je jeden ze zásadních matematiků 20. století. Dostal i nějaké české vyznamenání, protože když ještě žil v Sovětském svazu, pokusil se upálit na protest proti okupaci Československa. Pak ho zavřeli do blázince, ale později se mu podařilo vystěhovat do Izraele, kde udělal velkou kariéru. Potom mu zřejmě přeskočilo, protože začal studovat Tóru ekvidistantní metodou, kdy četl postupně každé páté, šesté, sedmé či osmé písmeno. Takto tam hledal jména nejvýznamnějších rabinů.

A našel je tam?

Dokázal, že tam s ohromně vysokou statistickou pravděpodobností jsou. A potom jeho článek vyšel v *Statistical Science*, což je velice slušný časopis. Redakce tam připsala: „My víme, že je to blbost, ale matematicky je to úplně v pořádku. Je na dalších matematicích, aby zjistili, v čem je

ten trik.“ A trvalo hodně dlouho, než Maja Bar-Hillelová se svými spolupracovníky z Hebrejské univerzity zjistila, že celý vtíp je v tom, že každý rabín má přibližně 20 jmen, včetně pražského rabína Löwa, jemuž Izraelci mimo jiné říkají Maharal. Když se podíváte na hrob kteréhokoli významnějšího rabína, je na něm asi 20 různých nápisů, ale Rips si samozřejmě vybral ty, které se mu hodily. Ve chvíli, kdy máte 20 rabínů – a i kdyby každý z nich měl jenom 10 jmen – je to 10^{20} možností, a když z nich vyberete tu jednu, která se hodí, tak tam bude. A důkaz Maji Bar-Hillelové spočíval v tom, že ona úplně stejným postupem analyzovala Dostojevského Zločin a trest a našla tam ta jména rabínů znova, jenom v jiné variantě. Takže ten trik byl úplně jinde, než lidé čekali. A když člověk hledá distanční metodou v Tóře, potom tak může hledat i v genomu, o což se jedna z mých postav snaží. Mimochodem Šifra mistra Leonarda je inspirována přesně tímhle Ripsovým výzkumem. Jenom se to nikde neříká.

Příběh Ilji Ripse i vaše hra ukazují, že věda a pověřivá magie mají k sobě zvláště

dneska někdy hodně blízko.

Tahle společnost ztratila náboženství, nikdo ničemu nevěří. Ale chtěla by zase věřit. Já jsem vystudoval fakultu jadernou a fyzikálně inženýrskou, a tím pádem se o mně říká, že jsem jaderný fyzik, což není pravda, protože jsem vystudoval aplikovanou matematiku. Ale když sedím s kamarády v hospodě, ptají se mě: „Tys vystudoval tu jadernou fyziku, tak jak to teda je s tím počátkem světa?“ Najednou lidi hledají u vědců něco, co dřív hledali v kostele, chtějí slyšet historku s přesahem. Jenže vědci nejsou schopni tohle očekávání splnit. Občas to ovšem někdo z nás – vědců – nevydrží a najednou ty historiky s velkým přesahem začne vyprávět, když se ho na to lidi ptají. A je mu blbě říct: „Hele, já jsem jaderný fyzik, takže umím například hledat symetrie v diferenciálních rovnicích, to je celé, a je to podobné, jako když někdo umí paličkovat, jde jenom o takovou zručnost. V tom žádný přesah ani ezoterika nejsou.“ Ale lidi po příbězích s přesahem touží a jsou pak zklamaní, když jim to ten vědec takhle prizná.

Matematik ve vaší hře se pokouší dokázat, že když může být Boží vzkaz zakódovaný ve svatých textech, mohl by být i v lidském genomu nebo šroubovici DNA. Vás takové věci nikdy nenapadají?

Ne, ale ať si každý představuje, co chce.

Co si myslíte o spolku skeptiků Sisyfos, jenž pod záštitou astrofyzika Jiřího Grygara uděluje anticeny podle jejich názoru šarlatánům a který jste si v Dotkni se vesmíru a pokračuj vzal taky na paškál? Je podle vás potřebný, nebo spíše směšný tím, že zarputile trvá na exaktním pohledu?

Mně přijde důležitý. Kolem nás je spousta šílených věcí, například homeopatie. Na druhou stranu mi neseď způsob, jakým se snaží být vtípní.

V čem?

Třeba když si předseda spolku Sisyfos oblékne himation (starořecký plášť, pozn. red.). A někdy je Sisyfos zbytečně agresivní. Myslím, že by si měl hlídat nesmyslné vý- →

zkumy na vysokých školách, obzvlášť státem financovaných, ale dávat Bludný balvan třeba Jardovi Duškovi (herec, který dostal anticenu za „šamanské rady pro každý den“, pozn. red.) mi přijde jako úlet. Protože Jarď Dušek má nějakou životní zkušenost, je to skvělý chlap, a když něco vypráví, mluví metaforicky, užívá úplně jiný druh jazyka a není možné ten jazyk vzít a chápat ho stejně jako jazyk článku uveřejněného v nějakém technickém časopise. To je, jako kdyby někdo tímhle exaktním způsobem analyzoval básně.

Působil jste 16 let na univerzitách a vědeckých ústavech v Německu. Jak jste se tam ocitl?

V roce 2000 jsem udělal doktorát a šel do něčeho, čemu se říká „job market“. To pošlete asi 100 „application packages“ do celého světa a pak vyrazíte na konferenci, která se koná první týden v lednu v Americe a sejdou se na ní všichni zaměstnavatelé a studenti, kteří v oboru hledají místo, aby se nemuselo jezdit kolem zeměkoule. Ta konference je pokaždě jinde v USA, v roce 2000 byla v Bostonu. Měl jsem tam šest interview. Jedno do Austrálie, jedno do Turecka, další do Mexika, pak do Anglie, Nizozemska a Německa. Byl jsem připravený jít kamkoliv.

O jaký obor tedy šlo?

O ekonomii. Já jsem vystudoval v CERGE, mám doktorát z ekonomie. Sice jsem spíš aplikovaný matematik než ekonom, ale tam jsem se prostě snažil prodat sama sebe jako teoretika. A nakonec se mi to povedlo, i když mi vyšla jenom jedna možnost, a to byl německý Freiburg. Bylo to ale nejbliž Česku a celkově skvělé místo k životu. Dodnes jsem fanoušek SC Freiburg a každou sobotu sleduju, jak hráli kluci fotbal.

Tam hrál i český záložník Vladimír Darida.

Darida tam hrál později. Za mě tam hráli tři Gruzínci. Jeden se jmenoval Kobiašvili, druhý Iašvili a třetí Ckitišvili. A nejlepší bylo, že jediný Němec, který v týmu nastupoval, se jmenoval Willi. Vlastně muž bez přijmení, protože to jeho vypadá jako koncovka těch gruzínských.

Jako první jsem viděl vaši hru Doubkova hole má a říkal jsem si, proč jste si asi vybral příběh dvou sudetských Němek. Pak jsem si přečetl váš životopis, podle něž jste se narodil v Německu, a měl jsem pocit, že mi to je jasné. Teď vím, že životopis byl mystifikační, a zase tápu, proč jste si vybral tohle téma.

Například i proto, že když jsem žil 16 let v Německu, každý rozhovor s člověkem, se kterým jsem se seznámil, začínal jeho omluvou za druhou světovou válku, i když mu třeba bylo teprve 18. A to se mi stává dodneška.

Zeman je skoro neporazitelný ve druhém kole, neboť tím, jak vypráví, co mu přijde na jazyk, si z toho každý něco vezme. Ale právě tím, že vypráví cokoliv, je dost slabý v prvním kole.

Já tedy mluvil se spoustou Němců a tohle se mi nikdy nestalo. Možná se ale chovají jinak, když slyší jméno Levínský.

Možná je to tím. Jméno Levínský otevírá spoustu dveří. Když jsem v Jeně hledal lékaře, přišel jsem do ordinace jakéhosi doktora Gneista. Nebyl jsem v čekárně úplně první, ale on si mě okamžitě zavolal, a když se mě zeptal, jestli mám nějaké zdravotní problémy, podíval se na mě a řekl: „Já se jmenuju Lewinsohn, ale kvůli nim jsem si to tady změnil na Gneista.“ A od té doby jsem tam nikdy nečekal. Ale že jsem z Levínské Olešnice, jsem mu nikdy neprozradil.

Vy jste se jako matematik a ekonom zabýval mimo jiné teorií her a vyjednávání. Využil jste to nějak v běžném životě?

Nevyužil, ale myslím si, že třeba v politice by se to mělo využívat daleko víc. Podívat se, jaká jsou pravidla hry, a podle toho se chovat. A podívat se, jací tam jsou hráči. Například když vezmu české prezidentské volby. Máme tady pana Zemana a celý diskurz je teď o tom, kdo ho porazí. Myslím si, že je to trošku předčasně. Zeman je skoro neporazitelný ve druhém kole, protože tím, jak vypráví, co mu přijde na jazyk, si z toho každý něco vezme. Ale právě tím, že vypráví cokoliv, je dost slabý v prvním kole. On

se stal prezidentem ne proto, že porazil Karla Schwarzenberga, stal se prezidentem proto, že přesvědčil Vladimíra Remka, aby nekandidoval, a tím komunisté neměli kandidáta v prvním kole. Kdyby Remek kandidoval, Zeman by dostal o deset procent míň v prvním kole, nepostoupil by do druhého a byl by vyřizený. Takže porazit Zemana znamená postavit dostatek dobrých kandidátů do prvního kola. A taky tam postavit nějakého komunistu, který vezme těch deset komunistických procent. I kdyby člověk měl kvůli tomu založit vlastní komunistickou stranu. Dál samozřejmě postavit nějakého autentického sociálního demokrata, což Dienstbier byl, ten Zemanovi sebral spoustu hlasů. Dobré by bylo, kdyby kandidoval Robejšek, aby tam byl autentický nacionalista. A musí kandidovat Okamura. Tímhle způsobem se Zeman nedostane do druhého kola a bude vyřešeno. Ale pokud se dostane, bude problém.

Dalším vašim zajímavým výzkumem bylo zjišťování, jaký je rozdíl ve férovosti a důvěře mezi hubenými a obézními muži. To

asi nesouvisí se hrou s názvem Kdo nevidí tlusté ďáblы, jak si mastí ryšavé vlasy, na jejímž psaní jste se podílel.

Vychází to z výzkumu, který se jmenuje „selfish brain“ čili „egoistický mozek“. Když je člověk ve stresu, 50 procent cukru z krve spotřebuje mozek. Ví se, že lidi, kteří jsou korpulentní, se chovají v různých hrách víc kooperativně. Je tu otázka proč. Dělejí to proto, že mají už dost cukru v krvi, nejsou vystresováni, jsou v pohodě a je to dané fyziologicky, nebo je to kulturní záležitost, protože každý tlustý měl problémy v partě a musel se chovat mnohem víc sociálně, aby v té partě získal své místo a udržel si ho? Tuhletu otázku jsme si položili a ve výzkumu v nemocnici v Kielu jsme měli hubené, kteří měli cukru jako hubení, pak tlusté, kteří měli cukru jako tlustí, potom tlusté, kteří měli cukru jako hubení. Napíchaní byli všichni, ale někdo měl placebo a někdo adrenalin, který mu snížil hladinu cukru na polovinu a byl tak vystresovaný, jako kdyby skákal poprvé s padákem. Já k tomu vymýšlel různé hry a doktoři dělali reálné

experimenty. Šlo o to, jestli se tlustí, kteří měli cukru jako hubení, budou chovat víc jako ti hubení, nebo víc jako ti tlustí. Podle mě byl výsledek fascinující. Co vy byste předpokládal, že se dělo?

Nechám se poddat.

Tlustí se chovali jako tlustí. Bylo to úplně jedno. Nechci to přehnaně zobecňovat, ale ukazuje to na to, že chování tlustých lidí je mnohem víc dané jejich historií sociálních vztahů než momentální fyziologickou situací.

A proč jste si tenhle výzkum vybral, když se vaše figura příliš nevymyká průměru?

No jo, mám body index 29, já bych mezi nimi nebyl. My jsme vybrali lidi, kteří měli body index míň než 25 a víc než 30. Pro mě bylo zajímavé zjišťovat, co jsme my lidi zač. Jestli se chováme podle toho, kolik máme cukru v krvi, nebo podle toho, co jsme zažili za posledních 40 let. A my ukazujeme, že nás ovlivňuje to, co jsme zažili za posledních 40 let. ●